

УДК 343.9:351

М.Л. ПОГРЕБИЦЬКИЙ,
кандидат наук з державного управління,
професор СК-8 Національної академії Служби безпеки України

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Анотація. У статті встановлено визначення поняття протидії організованим злочинності. Здійснено аналіз системи протидії організованим злочинності та виділено її специфічні ознаки. Акцентовано увагу на сутності управління в системі протидії організованим злочинності. За результатами проведеного дослідження запропоновано зміни в законодавство України, які точно відображатимуть діяльність державних органів щодо припинення організованої злочинності та зменшення її негативних наслідків.

Ключові слова: протидія організованим злочинності, система, діяльність, управління, функції управління.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В період реформування правової системи та втілення міжнародних стандартів у правову дійсність України актуальним є розгляд діяльності органів державної влади щодо ліквідації організованої злочинності та зменшення її негативних наслідків. Відсутність єдиного теоретичного підходу для позначення цієї діяльності держави опосередковує недостатність та недостовірність подальших досліджень щодо виявлення її недоліків та можливих шляхів усунення.

Сукупність заходів, які реалізуються в відповідних елементах системи протидії організованим злочинності визначаються за допомогою управління в цій системі. Визначений управлінський вплив здійснюють конкретні суб'єкти в межах наданих їм повноважень. Державному управлінні

властиві загальні ознаки, проте в залежності від сфери його здійснення воно набуває специфічних характеристик. Вбачається необхідним встановити специфіку управління в системі протидії організованим злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі значна увага приділена кримінологічній характеристиці протидії злочинності. У різний період дослідженням різних аспектів протидії злочинності займалися такі вчені, як: І. Артеменко, О. Бантишев, О. Балабанова, Є. Блаживський, О. Ігнатів [4], Р. Калужний, О. Костенко, В. Кицюк [5], О. Литвинов, О. Литвак, Є. Скулиш, І. Сухоребрій, І. Туркевич, О. Шостко, О. Шамара та ряд інших. Проте на теперішній час відсутнє теоретичне дослідження системи протидії органі-

зованій злочинності та місця управління в ній.

Мета і завдання дослідження. Метою є встановлення сутності системи протидії організованій злочинності та виділення місця і ролі управління в ній.

Викладення основного матеріалу. Організована злочинність впливає на стан та розвиток суспільних відносин незалежно від їх виду та особливостей буття. Діяльність щодо усунення дестабілізуючих факторів, які виникають внаслідок організованої злочинності в теорії та практиці носить ряд назв. Наприклад, «боротьба з організованою злочинністю», «попередження організованої злочинності», «контроль за організованою злочинністю», «протидія організованій злочинності» і т.д. Проте, вказані поняття змістовно відрізняються один від одного, включають різні механізми та сукупність засобів, при цьому, усі вони характеризують діяльність щодо усунення організованої злочинності та взаємодопов'язаних з нею факторів.

Виходячи з мети дослідження, вбачається необхідним встановити, що собою представляє «протидія організованої злочинності». Адже, як слушно зазначає В. Кицюк, саме цей термін характеризує діяльність держави та її органів щодо нейтралізації організованої злочинності, опосередковує наявність визначеного виду управління цією діяльністю. Протидія злочинності — це діяльність суб'єктів реалізації державної політики й суспільства, що включає в себе комплекс заходів, спрямованих на запобігання, припинення, виявлення, розкриття, розслідування злочинів, встановлення постраждалих і винних осіб, притягнення останніх до відповідальності та їх покарання відповідно до законодавства України та міжнародних актів [5, с. 8].

О. Ігнатів характеризує сутність поняття «протидія злочинності», виділив два аспекти цієї діяльності — кримінально-правовий та кримінологічний. Кримінально-правовий аспект становить діяльність правоохоронних органів з виявлення й розслідування злочинів, виявлення винних осіб і притягнення їх до встановленої законом відповідальності, судовий розгляд кримінальних справ і виконання покарань. Кримінологічний аспект становить діяльність правоохоронних і інших органів із виявлення існуючих детермінант злочинності, їх усунення, ослаблення, нейтралізації, а також попередження виникнення нових [4, с. 95].

Нормативне закріплення поняття «протидія організованої злочинності» відсутнє. Проте, можна констатувати популяризацію використання терміну «протидія» для позначення діяльності, яка є складовою «протидії організованої злочинності». Слід зауважити, що термін «протидія злочинності», найбільш точно відображає кримінологічну сутність та зміст діяльності, яка лежить в його основі [11, с. 420]. Відповідно, акти законодавства, які було прийнято у 90-ті роки для регулювання діяльності щодо усунення організованої злочинності оперували терміном «боротьба з організованою злочинністю» (наприклад, закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [7], постанова ВР України «Про Державну програму боротьби із злочинністю» [6]). Натомість, у період реформаційних процесів активно почав використовуватися термін «протидія організованої злочинності» (наприклад, закони України «Про засади запобігання і протидії корупції» [8], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню

тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [9]). Крім того, у 2014 р. був поданий законопроект «Про Державну програму невідкладних заходів з протидії злочинності на 2014-2016 роки» [10].

Використання правильної термінології для позначення різного роду діяльності державних органів влади щодо ліквідації та усунення злочинності, та організованої злочинності зокрема, має важливе теоретичне та практичне значення.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що протидія організованим злочинності — це діяльність органів державної влади та інститутів громадянського суспільства щодо запобігання, виявлення, прискання, розслідування, розкриття злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань, встановлення винних осіб та притягнення їх до відповідальності, яка здійснюється відповідно до законодавства України та міжнародно-правових стандартів.

Вбачається необхідним внесення змін в Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», замінивши конструкцію «боротьба з організованою злочинністю» на конструкцію «протидія організованим злочинності». Аналогічні зміни доцільно внести в Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України» інші законодавчі акти України.

Протидія організованим злочинності — це комплексне поняття, яке характеризує дії спрямовані на усунення організованої злочинності та зменшення її негативних наслідків. Протидії організованим злочинності притаманна виз-

начена система. Саме поняття система означає порядок або систематичність [1, с. 379]. Використання та пристосування категорії «система» до правових категорій, упорядковує їх зміст, наділяє плановістю, опосередковує наявність структурних елементів; системоутворювальних зв'язків між елементами; утворення цілісної системи в результаті взаємозв'язку та взаємодії утворювальних її елементів; тощо.

Система протидії організованим злочинності характеризується такими ознаками:

1) це система діяльності щодо профілактики, виявлення, запобігання, припинення, розкриття та злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних груп, злочинних організацій. Тобто, елементами цієї системи виступає той чи інший напрямок діяльності;

2) елементи цієї системи взаємообумовлюють один одного, відсутня їх ієрархія. Наприклад, в процесі профілактики організованим злочинності виявлено факт існування злочинної організації, організованої злочинної групи. З моменту їх виявлення здійснюється сукупність заходів із запобігання та припинення їх діяльності. В процесі реалізації останніх, винні особи притягуються до відповідальності, виявляються потерпілі від їх злочинної діяльності, зрештою, вони притягуються до кримінальної відповідальності та відбувають покарання;

3) кожен елемент даної системи здійснюється за допомогою відповідної сукупності заходів та дій. Наприклад, злочинна організація може бути виявлена: в результаті повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або обставин, що можуть свідчити про його вчинення від будь-якого джерела, здійснюються відповідні дії правозастосовними органами; в результаті здійс-

нення оперативно-розшукової діяльності здійснюються система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів і т.д.;

4) усі елементи системи протидії організованій злочинності мають єдину мету — усунення організованої злочинності та зменшення її негативних наслідків для людини, суспільства, держави;

5) об'єктом даної системи є суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину, що вчиняється у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних груп, злочинних організацій;

6) суб'єктами системи протидії організованій злочинності є державні органи законодавчої, виконавчої, судової влади; спеціалізовані органи, основним завданням яких виступає протидія організованій злочинності; інститути громадянського суспільства, фізичні та юридичні особи;

7) елементи цієї системи реалізуються як на національному, так і міжнародному рівні (співпраця з іноземними правоохоронними органами, іншими іноземними державними інституціями, які здійснюють заходи спрямовані на протидію організованій злочинності);

8) система протидії організованій злочинності не саморегулюється, усі її елементи піддаються управлінню з боку державних органів в різних його проявах.

Зупиняючись на визначенні місця та ролі управління в системі протидії організованій злочинності, слід встановити сутність та призначення управління. Під управлінням розуміється цілеспрямований вплив, необхідний для узгодженої спільної діяльності людей. Управління є складним і уні-

версальним суспільним феноменом. Розвиток суспільства, окремих його сфер не можливий без встановлення і реалізації певного набору законів, правил, норм, алгоритму його поведінки в цілому і його складових зокрема. Філософська наука трактує управління як функцію організованих систем, що забезпечує збереження їх структури, підтримання режиму діяльності, реалізацію їх програм, досягнення їх мети. Управління притаманне лише складним соціальним і несоціальним динамічним системам.

Управління здійснюється в системах, в яких існує мережа причинно-наслідкових залежностей, здатних у межах даної основної якості переходити з одного стану в інший. Цей процес забезпечує стабілізацію і розвиток системи, збереження її якісної визначеності, підтримання динамічної взаємодії з середовищем. Оскільки такі системи функціонують в умовах безперервних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, завдання управління полягає в тому, щоб якомога доцільніше і більш оперативно реагувати на ці зміни, що забезпечується своєчасною перебудовою функціональної та організаційної структур системи відповідно до притаманних їй закономірностей і тенденцій [2, с. 22].

Державне управління є складовою соціального управління і здійснюється уповноваженими органами держави. В свою чергу, державне управління є збірним поняттям, і може набувати специфічних ознак в залежності від території свого поширення, галузі, де здійснюється управління, тощо.

Управлінням в системі протидії організованій злочинності — це цілеспрямований керований вплив органів державної влади на здійснення діяльності, яка входить в систему протидії організованій злочинності, який забез-

печує функціонування цієї системи та спрямований на досягнення її мети.

Суб'єктами управління в системі протидії організованим злочинності виступають:

1) органи законодавчої влади, які впливають на систему протидії організованим злочинності через створення нормативної моделі її буття;

2) Торгани виконавчої влади — формують та реалізують державну політику в сфері протидії організованим злочинності;

3) органи судової влади — здійснюють правосуддя у справах щодо злочинів, які вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань;

4) система державних органів, для яких протидія організованим злочинності є пріоритетним завданням.

Слід звернути увагу на останню групу суб'єктів управління в системі протидії організованим злочинності. Відповідно до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до них відносяться:

- спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи. Сьогодні Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» фактично визначає спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю виключно у Служби безпеки України, якими є Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України і відділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю органів Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі). Тут слід зазначити, що в разі необхідності Верховною Радою

України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби з організованою злочинністю.;

- до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: а) органи внутрішніх справ України і Служби безпеки України, крім зазначених у п. 2 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; б) органи прокуратури України; в) органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; е) розвідувальний орган Міністерства оборони України; є) Служба зовнішньої розвідки України; ж) Національне антикорупційне бюро України [7].

Суб'єкти державного управління протидії організованим злочинності діють у межах компетенції, визначеної для них у відповідних нормативних актах, та наділені необхідними державно-владними повноваженнями.

Управління в системі протидії злочинності реалізується через видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів (постанов, положень, наказів, розпоряджень тощо); в організації виконання зазначених приписів; в здійсненні контролю за їх виконанням.

Роль управління у системі протидії організованим злочинності визначається функціями, які воно виконує. Функції державного управління — це складові змісту управлінської діяльності, що характеризуються певною самостійністю, однорідністю, складністю та стабільністю владно-організуючого впливу суб'єкта управління, спрямованого на забезпечення життєво значущих потреб об'єкта управління [3, с. 20].

Висновок. На підставі проведеного дослідження доцільно зауважити, що специфічні загальні положення теорії управління до системи протидії злочинності, надає можливість виділити такі його функції: стратегічне планування реалізації протидії організований злочинності, прийняття управлінських рішень з метою забезпечення протидії організований злочинності; організаційна функція за допомогою якої здійснюється координація елементів системи протидії організований злочинності; мотиваційна функція, яка спрямована на вироблення стратегії реалізації розглядуваної діяльності;

контрольна функція, яка забезпечує дієвість усієї системи.

Управління у системі протидії злочинності здійснюється постійно. Воно не є складовою цієї системи, а втілюється в усіх її елементах. Констатуємо, що без управління система протидії злочинності не існує, тобто воно виступає ключовою ознакою сутності системи протидії організований злочинності. Питання щодо ефективності управління в системі протидії організований злочинності, виділення його недоліків та шляхів їх усунення — становлять окремий теоретичний та практичний інтерес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилюк І.Г. Сучасна українська мова. Словник синонімів та антонімів / І.Г. Данилюк. — Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО» 2009. — 592 с.
2. Державне управління: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; За ред. А.Ф. Мельник. — К.: Знання-Прес, 2003. — 343 с.
3. Державне управління як суспільне явище. Цілі та функціональна структура державного управління: Навч.-метод. розробка — К.: ІПК ДСЗУ, 2009. — 33 с.
4. Ігнатів О. Протидія злочинності: поняття та сутність // Юридична Україна. — 2009. — № 3. — Ст. 92-97.
5. Кицюк В.П. Кримінологічні засади діяльності суду у сфері протидії злочинності : автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.П. Кицюк. — Харків, 2013. — 19 с.
6. Про Державну програму боротьби із злочинністю: Постанова ВР України від 25.06.1993 р. № 3325-ХІІ // Голос України. — 1993.
7. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 35. — Ст. 358.
8. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 40. — Ст. 1750.
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 50-51. — Ст. 3250.
10. Проект Закону України «Про Державну програму невідкладних заходів з протидії злочинності на 2014-2016 роки». — [Електронний ресурс]. — режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/.../webproc34?id.
11. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку : моногр. / О.В. Шамара — К. : Наук.-вид. центр НА СБ України, 2013. — 472 с.

Погребицький Н.Л.

Роль и место управления в системе противодействия организованной преступности.

Аннотация. В статье установлено определение понятия противодействия организованной преступности. Проанализировано систему противодействия организованной преступности и выделены ее специфические признаки. Акцентировано внимание на сущности управления в системе противодействия организованной преступности. Предложено внести изменения в законодательство, которые точно отобразят деятельность государственных органов по пресечению организованной преступности и уменьшения ее негативных последствий.

Ключевые слова: противодействие организованной преступности, система, деятельность, управление, функции управления.

Pogrebuckiy M.

Role and place of management in the system of counteraction against organized crime.

Summary. In this article set definition counteraction of organized crime. Analyzed the system of counteraction against of organized crime and highlighted in its specific characteristics. Attention is accented on the essence management in the system of counteraction of organized crime. Proposed to amend the legislation that are accurately display the activities of state authorities to reduce the organized crime and reduction its negative effects.

Keywords: counteraction against organized crime, system, activities, management, functions of management.

